

Forord

En lille gruppe elever står oppe ved whiteboardet og fortæller om deres projekt for klassen på engelsk (eller tysk, fransk, spansk osv.). De har lavet en PowerPoint-præsentation med indlagte fotos og videoklip. Sådanne komplekse situationer er blandt de mange forskellige aktiviteter der kan foregå i sprogundervisningen. Det kan også være mere enkle kommunikative situationer som at to elever øver sig i en spørgsmål-svar-sekvens, eller at en elev læser en kort tekst op.

Dette nummer af *Sprogforum* fokuserer på mundtlighed og performativitet og leverer en række bidrag til hvordan man kan se på disse dimensioner af sprogundervisning og -læring.

‘Mundtlighed’ står fra gammel tid i modsætning til ‘skriftlighed’. I de klassiske sprogfag latin og græsk stod det skriftlige sprog i centrum. Man lærte først og fremmest at læse, skrive og oversætte. Det betød også at tidligere tiders undervisning i moderne sprog som tysk og fransk var forholdsvis meget rettet mod det skriftlige sprog og litteraturen. Men siden årene omkring 1900 er det mundtlige sprog kommet mere og mere i centrum. I Danmark ser vi fx Otto Jespersens engagement i en reformeret sprogundervisning med hovedvægt på naturligt hverdagsprog og god udtale. Med den kommunikative sprogpædagogik fra 1970’erne og frem blev blikket rettet mod kommunikationen i klassen og dens betydning for udvikling af mundtlighed.

Ud over det stadige fokus på mundtlighed som en afgørende forudsætning for deltagelse i kommunikative situationer og kontekster er det i vor tids sprogundervisning nok især *samspillet mellem tale og skrift* og integrationen af dem i de multimodale medier og i klassens praksis der giver anledning til interesse. I eksemplet med projektpræsentationen vil vi måske se at eleverne har skrevet noter som de læser op af, og at slidene omfatter nøgleord, citater og billedtekster. De vil måske have lavet en film fra et *homestay* hvor de bruger fremmedsprog til at kommunikere med elever fra andre lande. Både i forhold til mundtlighed og skriftlighed kan man tale om et kontinuum fra den helt uformelle sprogbrug til den meget formelle sprogbrug. Sproget kan være helt spontant og uformelt når en elev svarer på et

spørgsmål i klassen eller skriver et hurtigt notat til sig selv på sin laptop. Eller sproget kan være meget regelbundet når der fx på en slide figurerer et digt, som en elev fremfører. Det er en del af sprogundervisningen at gøre eleverne opmærksomme på at der er forskellige, mere eller mindre formelle måder at bruge talesproget på. De forskellige genrer som tidligere i højere grad var opdelt, må nu ofte kunne anvendes på mere integreret vis eftersom nye medier og kommunikationsformer på nogle måder sprænger de rammer som typisk har været udgangspunktet for undervisningen. På samme måde som der kan siges at opstå nye genrer og former for mundtlig kommunikation såsom eksempelvis YouTube, videokonferencer, gruppesamtaler på Messenger eller Skype osv., så opstår der også nye former for meningsfuldhed og investeret sprogbrug for eleverne, hvilket stiller nye krav til undervisningen i mundtlighed for både elever og lærere.

Når dette nummer af *Sprogforum* har titlen 'Mundtlighed og performativitet', er det for at understrege udviklingen fra et fokus på det mundtlige sprog som sådan til et fokus på hele den sammensatte handling der består i at man siger noget, signalerer medbetydning gennem sit nonverbale sprog og interagerer i en bestemt kontekst med andre der også bidrager til betydningsskabelsen. Samtidig skal man være opmærksom på at man hermed ikke kun fokuserer på *talprocessen*, men også interesserer sig for *lytte- og forståelsesprocessen*. Tale- og lytteprocesser hører tæt sammen i alle samtaler, og den der taler, 'lytter' samtidig til sig selv og monitorerer derigennem sin egen indre forståelsesproces.

Performativitet er således et mere omfattende begreb end mundtlighed, og det er vigtigt at understrege at det er *kontekstorienteret*: en performance er en begivenhed der foregår i en bestemt situationel og historisk kontekst. I ovenstående eksempel med en projektpresentation er der selvfølgelig tænkt på en *mulig* situation, men virkelighedens projektpresentation forløber på en bestemt måde, foregår i en bestemt klasse med bestemte tilhørere, i en bestemt skole, på et bestemt tidspunkt, på en bestemt lokalitet i Danmark osv.

I øvrigt kan man bemærke at sang jo også er en form for mundtlighed, og at dramafaget kan give mange inspirationer til performances, inklusive projektpresentationer på fremmedsprog, teaterforestillinger, musicals osv.

Det øgede fokus på multimodalitet aktualiserer forholdet mellem mundtlighed og det nonverbale, dvs. ansigtsudtryk, hændernes og armenes bevægelse, hele kroppens bevægelse osv. Det nonverbale 'sprog' ledsager og indrammer det verbale og har den væsentlige funktion at understøtte, bekræfte og understrege det verbale. I nogle

tilfælde kan det nonverbale sågar modsige eller så tvivl om det der kommunikerer verbalt. Det nonverbale er på denne måde et centralt aspekt af mundtlighed og performativitet, og nogle vil mene at det nonverbale også omfatter påklædning, frisure og makeup eller særlige attributter såsom emblemer eller våben (alt det som man i teaterverdenen ville kalde kostumer). Selvom de færreste nok vil mene at sådanne aspekter af det nonverbale bør indgå som et centralt element i undervisningen i mundtlighed, så kan netop disse aspekter af nonverbal kommunikation være centrale for den kulturpædagogiske dimension af sprogundervisningen. Ligesom sprogundervisningen i mundtlighed beskæftiger sig med normer og former for høflighed i forskellige kommunikative situationer og forskellige genrer, så kunne man sagtens forestille sig at forholdet mellem den verbale og den nonverbale performance også forholdt sig til normer og rammer for fremtræden, påklædning, brug af symboler osv. i forskellige situationer såsom præsentationen ved tavlen, YouTube-klippet, job-samtalen osv.

I dag interesserer sprogfagene sig også for at studere *samspelet mellem den mundtlige tale og hele det nonverbale repertoire*, og i fx en projektpræsentation bliver det tydeligt at det nonverbale spiller en rolle på mange forskellige måder. Det kan have stor betydning for fornemmelsen af troværdighed og autenticitet og betydning for forståelsen af kritik, humor og ironi. I dag er det ofte relevant i sprogundervisningen at gøre eleverne opmærksom på at de nonverbale koder er vigtige, og at de godt kan være forskellige fra kulturområde til kulturområde, fx håndbevægelser. Men i lyset af de nye mediers muligheder, udfordringer og krav ligger der uafdækket territorie for sprogundervisningen i forhold til mundtlig performativitet, forholdet mellem mundtlighed og skriftlighed og ikke mindst det verbale og nonverbale. Mundtlighed handler i stigende grad i dag således ikke kun om flydende og korrekt talefærdighed, men om evnen til at kunne navigere og performe meningsfuldt inden for de rammer som nye multimodale genrer og kanaler opstiller, med de begrænsninger og muligheder som disse medfører.

Kronikken *Det Nationale Center for Fremmedsprog: Så er det nul* er i dette nummer skrevet af rektor Hanne Leth Andersen fra Roskilde Universitet. Hun tager temperaturen på sprogfeltet i Danmark et år efter det Nationale Center For Fremmedsprog (NCFF) blev oprettet. Kronikken opridsrer nogle af de udfordringer, som fortsat kendetegner sprogfeltet i Danmark, og som centret arbejder på at adressere, nemlig feltets mangfoldighed og flertydighed. Kronikken fremhæver at

det centrale behov som fortsat skal imødekommes forude, er en mobilisering af samarbejde på tværs.

Tina Høegh introducerer i *Om mundtlig performance og dialogisk undersøgelse i undervisning* til mundtlighedsdidaktik med fokus på to begreber: performance og eksperimentarie. Performance kan oversættes med 'fremførelse', men det er et bredere begreb der omfatter både den mundtlige produktion og kvalificeringen af denne produktion i et samarbejde mellem elever, og det omfatter desuden klassens udvikling af et fagsprog til at tale om praktisk mundtlighed. Eksperimentarieret er den didaktiske ramme hvori eleverne gives muligheder for i fællesskab at beskrive og forbedre performances i praksis, både deres egne og deres kammeraters.

Cilia Reebirk og Jan Lindschouws artikel *Tilegnelse af uformel sprogbrug – med eksempler fra fransk* bygger på en undersøgelse af franskundervisningen i gymnasiet. Artiklen sætter brug af standardsprog i franskundervisningen til debat og undersøger effekten af et undervisningsforløb med fokus på det ikke-standardnormbaserede sprog. Det gør forfatterne ud fra antagelsen om at det øger den lærendes motivation og sproglæde at arbejde med den type sprog som man møder i autentiske situationer i målsprogslandene.

Elevers deltagelse i franskundervisning – et studie i anvendelsen af digitale medier af Mette Stricker-Nielsen og Annette Søndergaard Gregersen handler om elevers brug af digitale medier i franskundervisningen i to københavnske 7.-klasser. Studiet, der bygger på observation og interviews med elever og lærere, sætter fokus på brug af mobiltelefonen og konsekvenser heraf for elevernes aktive deltagelse i undervisningen og dermed for deres sprogtilegnelse. Med *Google Translate* som eksempel argumenterer forfatterne for at en undersøgende tilgang til sprog og digital teknologi kan øge elevernes aktive deltagelse og bidrage til at gøre dem til reflekterede sprogbrugere i en digitaliseret verden.

Slobodanka Dimovas artikel *Mundtlighed i et testperspektiv* beskæftiger sig med hvordan mundtlighed vurderes af lytteren med særlig fokus på testning. Forfatteren udfolder en teoretisk ramme for at forstå forskellige dimensioner af mundtlighed, nemlig intelligibilitet, forståelighed og accent, som sammen med de funktionelle og pragmatiske aspekter af mundtlighed er med til at afgøre hvordan mundtlighed opleves, forstås og evalueres. Artiklen beskriver de kognitive processer som er involveret i mundtlig sprogproduktion, og diskuterer afslutningsvis implikationerne for andet- og fremmedsprogsundervisning.

I artiklen *Autentisk kommunikation og fokus på fagligt ordforråd – ek-*

sempler fra skolens engelskundervisning beskriver forfatterne Inge Fotel Alfredsen, Søren Hattesen Balle, Lise Østbirk Bencard og Merete Olsen et udviklingsprojekt på læreruddannelsen med fokus på kommunikativ performativitet i engelskundervisning og udvikling af fagspecifikt ordforråd gennem deltagelse i autentiske kommunikative situationer. Med udgangspunkt i genrepædagogikken og sproghandlingsteorien arbejdedes der i projektet med de sproglige handlinger og komponenter, som knytter sig til genren 'informerende beskrivelse'. Projektets og artiklens udgangspunkt er at elevernes læring i forhold til mundtlig performativitet udspringer af meningsfuld, investeret praksis som man i dette projekt har søgt at etablere igennem arbejdet med tidskapsler som eleverne har skullet samle og opbygge deres beskrivelser omkring. På denne måde fremfører artiklen et argument for vigtigheden af at elevernes forankring i og relation til en kulturel kontekst inddrages som central del af arbejdet med sproglig læring og produktion.

Spil som redskab til mundtlighed er skrevet af Eva Strømberg Kiehn og handler om spil i dansk som andetsprogsundervisning. Anvendelsen af spil er karakteriseret ved begrebet *gamification* idet spillene bliver brugt som mål for kursisternes kommunikation på L2. I artiklen argumenterer forfatteren for at mundtligheden fremmes ved at spillene bliver brugt som objekt for forhandling af betydning. Ligeledes er spillene et supplement til den daglige undervisning hvor målet altid er at få kursisterne til at interagere og kommunikere på L2 indbyrdes. Inddragelse af kommunikative spil i undervisningen er et vigtigt element i andetsprogstilegnelsen og til at fastholde kurser i at kommunikere på L2.

Åbne sider byder i dette nummer på en artikel af Helle Lykke Nielsen: *Er opslagstavlen død?* Den handler om et stort medborgerforskningsprojekt der har været gennemført i Sverige, og som har undersøgt hvad analoge opslagstavler (som vi kender fra det lokale supermarked, boligforeningerne, skoler og campingpladser) bruges til i dag. 96 klasser fra forskellige skoler og gymnasier hjalp med at indsamle data, og på basis af dem kunne man undersøge hvilke funktioner opslagstavlerne opfylder, og hvilke sprog der er repræsenteret.

Endelig er der to boganmeldelser: Karen Risager anmelder bogen *Veje til verdensborgerskab. Global dannelse i gymnasiet* (redigeret af Steen Beck, Anders Schulz og Mads Blom), og Robert Phillipson anmelder bogen *Sprogløse verdensborgere. Om en uddannelsespolitik, der forsvandt* (skrevet af Lisbeth Verstraete-Hansen og Per Øhrgaard).

Som altid indeholder dette nummer *Temanyt* med nyere littera-

tur inden for temaet udvalgt af Sprogpedagogisk Informationscenter på AU Library, Emdrup. *Temanyt* efterfølges af *Andet nyt* med nye bøger fra bibliotekets samling.

God læselyst!

Redaktionen